

द्वन्द्वविचारः ।

पद्यम् → निम्नलिखिते श्लोके द्वन्द्वनिर्णयं कुरुत ।

विचिन्तयन्ती रामनन्धमानया,
तपोचरं वैलिज न मामुपस्थितम् ।
इमरिद्वयति त्वां न ज बोधितोऽपि सन्
कथां प्रमत्तः प्रथमं कृतामिव ॥

उत्तरम् → प्रथमचरणे चरणद्विनिर्णयः स्वप्रकारेणास्ति → अन्तिमवर्ण/चर्यादीक - 1

पदुगल्लय अमरद्वये चरणेषु द्वन्द्वशास्त्रतः सन्ति
विचिन्तयन्ती रामनन्धमानया,

। ५ । ५ ५ । । ५ । ५ । ५

जगण , तगण , जगण , रगण

द्वितीयचरणे → तपोचरं वैलिज न मामुपस्थितम् ।

। ५ । ५ ५ । । ५ । ५ । ।
जगण तगण जगण रगण

तृतीयचरणे → इमरिद्वयति त्वां न ज बोधितोऽपि सन् ,

। ५ । ५ ५ । । ५ । ५ । ५
जगण तगण जगण रगण

चतुर्थचरणे → कथां प्रमत्तः प्रथमं कृतामिव ॥

। ५ । ५ ५ । । ५ । ५ । ५

चतुर्थचरणस्य अन्तिमो वर्णः वकारः विकपीन (चरणान्ते) गुरुः ।

जगणादि क्रमानुसारेण इदं लक्षणं वंशस्य द्वन्द्वस्यास्ति ।

तल्लक्षणं ज तौ तु वंशस्यमुदीरितं ज रौ ।

At
04-10-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा, (रा० प्राचार्य)
रा० उ० ल० महावि० मुजफ्फरगंज, पूर्णिया

संस्कृतसामान्यम् ।

उपशास्त्री II

04-10-2020

अभिलेखप्रणयनम् ।

संस्कृत-निबन्धः ।

Page No. _____
Date: _____

भारतेरर्थगौरवम् ।

"शब्दप्रयोगनिष्णाताः क्तवः सन्ति मूरिषः ।

अर्थगौरवतामन्वो भारविः द्रव्यते सुर्यैः ॥"

काव्यसंसारे कविजगति वा यथा उक्तिः

प्रचलिता भारवये ।

'शब्दार्थो काव्यम्' इति परिभाषया निश्चीयते

यत् काव्ये शब्दार्थयोः समं प्राधान्यम् । लाक्षणिकैः

व्यङ्ग्यकारैश्च शब्दप्रधानं काव्यं अस्वीकृतमस्ति । अतएव

अर्थोलङ्कारप्रमुखेषु प्रकरणेषु अर्थानां प्राधान्यं सुप्रसिद्धमेव ।

काव्यसारविद् भारविः संस्कृतवाङ्मयस्य

जाज्वल्यमानः मणिः महाकविजैणीमूर्धानमधिरोहति । अस्य

शास्त्रेषु नैसर्गिकः अनुरागः आसीत् आस्थावश्चादेव ।

अस्य महाकवेः एकमात्रं काव्यं "किशतार्जुनीयम्" उपसम्यते ।

अत्र कवेः पाण्डित्यं चरमोत्कर्षं अस्ति ।

किशतार्जुनीयम् महाकाव्यं राजनीतिशास्त्रदृष्ट्या सुसमृद्धं

विराजते । अत्र दुर्योधनस्य क्रूढनीतिः, सामान्यनीतिचर्चा च

चर्चिता सचेतसां चेतः चमत्करोति । वनेचरस्य वचनैः

नीतिस्त्रोतस्विनी प्रवहति → 'हितं मनोहारि च दुर्लभं वचः ।'

'वरं विशेषोऽपि स्यां महात्मनिः', "न वाचतेऽस्य त्रिगणः

परस्परम्", "अहो दुरन्ता बलवद्विरोचिता" इत्यादयः

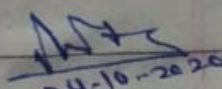
पद्यंशाः नीतिगर्भाः अर्थगौरवस्य च बीजरूपेणावस्थिताः ।

"सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम् ।

वृणुते हि विमृश्यकारिणं गुणसुब्धाः स्वयमेव सम्पदाः ॥" इदं

पद्यं कविवरेण्यस्य सर्वेषां सचेतसां प्रियत्वं मजते ।

अतएव "भारतेरर्थगौरवम्" यथा उक्तिः सुप्रसिद्धा वर्तते ।

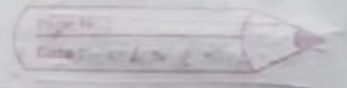
04-10-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा (सं. प्राचार्य)

रा० ३० डॉ० महावि० सुखसेना, पूर्णियाँ ।

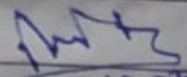
संस्कृतसामान्यम् ।
अनिवार्य प्रथमपत्रम् ।

उपशास्त्री ।
संस्कृतानुवादकुशल ।

1. जन्म के बिना विद्या नहीं होती है ।
2. जन्म के बिना तो भोजन भी दुष्प्राप्त होता है ।
3. परितार, समाज, शब्द, हरजगह जन्म का महत्व दिखाई पड़ता है ।
4. जन्म के बिना न विद्या होती है और न ही धन प्राप्त होता है ।
5. दानजीवन में तो जन्म का अत्यधिक महत्व है ।
6. जीवन में कल्याण चाहने वाले को बचपन से ही जन्म करना चाहिए ।
7. कहा गया है कि उद्यम से ही कार्य सिद्ध होते हैं, न कि सोचने से । सोर हुर सिंह के मुँह में पशु (भृग) प्रवेश नहीं करते हैं ।
8. अर्थात् सिंह जैसे शक्तिशाली पशु को भी परिजन्म करना पड़ता है ।
9. जन्म करके ही दशरथ मांझी ने पहाड़ काट कर रास्ता बनाया ।
10. आज आप परिजन्म करेंगे तो कल निश्चय ही फल प्राप्त करेंगे ।

❖ दान अनुवाद करने का स्वयं प्रयास करें तथा मुझे दूरभास पर बुनाएँ अथवा वाट्सअप ग्रुप पर दिखाएँ । इसका उत्तर मैं अगले दिन दूँगा ।

04-10-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा (सं० प्राचार्य)
रा० उ० सं० महावि० दुखदेना, पूर्णियाँ